

Es Vedrà i els Xacoters de Balàfia

per Enric Ribes i Marí

A Joan Marí Cardona, mestre d'història oral

El 1992, amb motiu de la publicació del meu llibre *Noms de lloc*, Vicent Tur Guasch "Fornàs", ànima del grup dels Xacoters de Balàfia, que tant es va preocupar per la conservació i la recuperació del nostre folklore, m'obsequià amb un text mecanografiat seu (mc1), titulat *Vedrà*, escrit en tres folis per una cara, numerats a mà amb retolador, on m'havia escrit, a mà: "Llegint es teu llibre *Noms de lloc* he pensat tal vegada no tenies sa toponímia d'es Vedrà que hi ha en aqueixa cançó". Dos anys més tard, l'estiu de 1994, em regalà un altre mecanoscrit (mc2), titulat *Vedrà. Toponímia*, que era escrit a doble cara en tres quartilles, també numerades a mà, i que incloïa una setena pàgina amb un dibuix seu. En aquest mecanoscrit hi havia informacions diverses sobre la toponímia des Vedrà, i l'autor hi escrivia que "aquest relat [es refereix a les informacions del mecanoscrit] no té cap valor històric ni documental, és sols recopilació

de sa tradició, llegenda i cançonça popular".

Possiblement, Vicent "Fornàs" degué conèixer els mapes dels illots que havia elaborat el bon amic i investigador Cosme Aguiló el 1989, però amb tota seguretat desconeixia l'existència de dos articles seus, de 1986 i 1990, publicats en revistes d'àmbit balear i de poca difusió a les Pitiüses. N'hi vaig parlar, però tanmateix volgué que em quedàs els mecanoscrits perquè en fes l'ús que consideràs oportú. Tanmateix, argumentà que la cançó era la versió que ell havia recollit, i que potser no era igual que l'altra, i que les observacions toponímiques podien tenir interès, ni que fos com a curiositat. Vet aquí, doncs, que malgrat els anys que han passat des d'aleshores i fins i tot des del traspàs del benvolgut Vicent "Fornàs" –també, dissortadament, després del traspàs de l'autor de la cançó pagesa, en Bartomeu "Picososa"–, ha arribat l'hora d'aprofitar aqueixos materials inè-

dots i de treure'ls tant de suc com sigui possible i hom en sigui capaç.

D'entrada, la cançó recopilada per Vicent Tur (mc1) és més completa que la versió recollida per Aguiló. Cal tenir en compte que l'autor, Bartomeu Tur Ribas "Picososa", nat el 1905 a Sant Josep de sa Talaia, ja tenia 85 anys quan, el 1990, Aguiló recollí la seua versió. Tot i que segons Aguiló aquesta cançó era feta només quatre o cinc anys abans, és a dir, a mitjan dècada dels 80, segurament Vicent Tur la pogué recollir, també de viva veu, quan la memòria de l'informador era molt millor. De fet, mentre que Aguiló només va poder recollir la primera cobla de la cançó –i tampoc completa del tot, com veurem a continuació–, Vicent "Fornàs" pogué arrebregar-ne una versió completa amb les dues cobles, tot i que hi ha petites variants entre les dues versions, fàcilment explicables en un text que només es conservava memorísticament. Aquestes dues versions de la cançó, doncs, ens permeten de

DRAC VEDRANER

Dibuix de Vicent Tur Guasch "Fornàs" que acompanyava el mecanoscrit mc2.

recuperar, en la pràctica, una cançó pagesa sencera, amb algunes lleugeres variants.

Per altra banda, el mecanoscrit sobre toponímia vedranera (mc2) ens ofereix informacions curioses, a vegades lligades a la cultura popular, que val la pena conservar i divulgar. Que aquest article sigui, doncs, un petit homenatge a tots els qui, d'una manera o l'altra, treballen en la conservació de la nostra cultura i en l'aprofitament de la història oral.

La cançó d'en Picossa (mc1)

Reprodueix, a continuació, les dues versions de la cançó: a l'esquerra, la de Vicent "Fornàs", i a la dreta, enfrontada amb ella, la de Cosme Aguiló, tal com la publicà a *El Mirall* el 1990. Com que les cançons pageses no solien tenir títol, la versió de Vicent "Fornàs" va encapçalada, a manera de títol, pel text del primer vers, mentre que la de Cosme Aguiló porta el títol convencional que ell mateix usà a la revista

mallorquina. Pel que fa als criteris de transcripció, he normalitzat l'ortografia del text dels Xacoters de Balàfia, però sempre procurant que la pronúncia dels versos no en resultàs distorsionada. Per això he marcat les elisions vocàliques amb apòstrofs i he procurat no rompre la mètrica dels versos. Pel que fa a la versió d'Aguiló, l'he respectat com la va fer ell mateix, i en tot cas en faig alguna observació en nota a peu de pàgina.

TOTHOM AMB PERILL NAVEGA

Versió dels Xacoters de Balàfia

Ia Cobla

Tothom amb perill navega,
sa nostra sort ja¹ vendrà,
que la tenim destinada²

4 de quan vàrem néixer ençà.

I us³ faré una cantada
de coses de pes Vedrà,
començant a s'Udienci⁴,

8 es lloc de desembarcar,

que és propet des mac Xereca⁵
i 'xi⁶ mateix no n'hi ha.

12 En veurem altres cosetes⁷
que no us ho puc explicar.

I més amunt una⁸ mata,
sa senya⁹ d'anar a dinar,
que en ser que¹⁰ s'ombra l'agafa

16 ja podeu¹¹ escudellar.

GLOSAT 2

Versió de Cosme Aguiló

*Tothom amb perill navega,
sa nostra sort ia vendrà,*

*i us faré una cantada
de coses de pes Vedrà,
començant a s'Udienci,
es lloc de desembarcar,*

*que és propet des Mac Xereques,
i ací mateix no n'hi ha,
però hi ha altres cosetes
que no us ho puc explicar,*

*i més amunt una mata,
sa senya d'anar a dinar,
que quan s'ombra l'agafa
ia poreu escudellar.*

1. En eivissenc, els mots *ja* i *jo* es pronuncien amb iod, com reflecteix la grafia de la versió de Cosme Aguiló. Això no obstant, hi ha prou tradició gràfica amb *j* com per a prescindir de les grafies *ia*, *io*, sense que això afecti la fonètica d'aquests dos mots.
2. Aquest vers i el següent manquen en la versió d'Aguiló. D'ara endavant, quan es produeixi aquesta situació, no s'hi confronta el vers corresponent.
3. Observi's que en la cançó, en totes dues versions, alternen les formes reforçades i les plenes del pronom feble de 2a persona del plural: *us* (versos 5 i 12), i *vos* (versos 19, 30 i 72), tal com és habitual en eivissenc.
4. Aguiló diu que es tracta d'una minúscula raconada del nord-est des Vedrà i no s'explica l'origen del topònim. Segons Vicent Tur és una platgeta que s'usa com a desembarcador, situada a la part des Vedrà que és encarada cap as Vedranell. Crec que es tracta del mot *audiència*, adaptat a la fonètica de la pagesia eivissenca. Pot tractar-se d'un topònim metafòric humorístic: les petites raconades solen rebre noms com *l'Estància* o *la Sala* (amb article estàndard). En aquest cas, el nom d'*audiència*, més pompós que *sala* o *estància*, pot servir per a ridiculitzar aquest petit desembarcador. El fet que s'usi l'article salat pot explicar-se, justament, pel caràcter humorístic i poc seriós del topònim.
5. L'altre mecanoscrit dels Xacoters de Balàfia (mc2) recull la mateixa variant que Cosme Aguiló: *mac Xereques*, que pot ser d'origen antroponímic. De fet, el vers següent lliga més amb el plural (*no n'hi ha... de xereques*). Per altra banda, he normalitzat la grafia del genèric, *mac*, que ha d'anar amb minúscula inicial.
6. La grafia d'Aguiló pot correspondre millor a la fonètica concreta del mot, però pot induir a confusió: la locució adverbial *així mateix* es pronuncia moltes vegades *ximateix* i fins i tot *simateix*, però la transcripció *ací mateix* pot fer pensar en l'ús del locatiu *ací*, i no és el cas.
7. Aquest vers reflecteix dues variants equivalents. No és possible esbrinar quina és la forma originària. En tot cas, aquest exemple serveix per a constatar els canvis freqüents de les cançons populars, que només solen conservar-se mitjançant la memòria i transmetre's oralment.
8. La versió dels Xacoters de Balàfia diu «més amunt d'una mata», però, en canvi, el mecanoscrit mc2 diu «més amunt una mata». De fet, com també diu Aguiló, es tracta de la mata des Migdia, una mata visible des de cala d'Hort i que fa de rellotge solar natural. Els pescadors se'n serveixen, per a saber l'hora: quan no hi havia tants de canvis horaris com ara, en no pegar-li el solell eren les dotze en punt, l'hora de dinar.
9. El mecanoscrit mc2 diu «sa senyal», però aquest femení deu ser un castellanisme recent. És més genuïna la variant de l'mc1 i d'Aguiló.
10. N'hi ha prou amb analitzar la mètrica de cada variant d'aquest vers per a comprovar que la versió de Vicent Fornàs és més genuïna, en aquest cas.
11. El verb *poder* sol pronunciar-se, a Eivissa, amb *d*, com reflecteix la primera variant, però en el camp també se senten variants amb *r*, de manera que no és inversemblant que en Picossa pronunciàs aquest mot de les dues maneres, segons l'ocasió.

Si voleu fer més¹² drecera
 pujareu pes Savinar.
 Vos daré una advertènci¹³
 20 si 'l cas¹⁴ hi voleu anar:
 anau amb senyet a caure,
 que es camí no és gaire pla,¹⁵
 que allò no té medecina,
 24 si un 'riba a redolar.
 És fàcil perdre¹⁶ la vida
 i mai més poder-hi anar.
 I més avant una cova
 28 amb camí mal de trobar.¹⁷
 Si hi anau amb viciçleta¹⁸
 jo no sé com vos 'nirà.
 La Catedral i sa Trona¹⁹
 32 (i)²⁰ no s'hi viu²¹ cap capellà.
 Allí no confessen dones²²
 ni s'ha fet cap batiar.²³
 Només hi ha sargantanes
 36 i algun virot a²⁴ cantar.
 Per poder fer bones obres
 val més no voler-hi entrar.
 Tothom amb perill navega,
 40 sa nostra sort ja vendrà.
 2a Cobla
 Llavò tenim sa Bestorre²⁵,
 ben loco és es que hi va.
 Jo també som de sa classe²⁶
 44 que hi he 'ribat a pujar,
 a buscar ous de gavina,
 i no m'hi vaig enricar.²⁷
 Gràci's²⁸ a Déu i Maria
 48 sempre mos vàrem salvar.

*I si voleu fer drecera
 pujareu pes Savinar*

*i anau amb senyet a caure
 que és fàcil d'un llenigar*

*i és fàcil perde la vida
 i mai més poder-hi anar.
 I més avant una cova
 que no és gaire bo d'anar,*

*per anar-hi amb viciçleta
 jo no sé com vos 'nirà.
 La Catedral i sa Trona
 no s'hi viu cap capellà*

*i allí no hi confessen dones
 ni hi han fet cap batiar;
 només hi ha sargantanes
 i algun virot de cantar,*

*i per poder fer bones obres
 val més no voler-hi anar.
 Tothom amb perill navega,
 sa nostra sort ia vendrà.*

12. Les dues variants d'aquest vers encaixen perfectament en la mètrica de la composició.
13. La versió dels Xacoters de Balàfia escriu "advertència", sens dubte com a fruit d'una correcció del recopilador. He representat l'elisió de la vocal neutra final amb un apòstrof per tal de restablir la fonètica que correspon a la pagesia eivissenca.
14. Segons el DCVB (III: 2, s.v. *cas*), la variant *si al cas* és una de tantes formes vulgars dialectals de *si per cas* o *si a cas*.
15. El ritme i la mètrica dels versos fan pensar que la versió més antiga és la variant dels Xacoters de Balàfia.
16. Les variants *perdre* i *perde* poden obeir a pronúncies ocasionals de l'informador.
17. També en aquest cas els versos d'ambdues versions són intercanviables, tot i que raons d'estil fan preferible la primera variant (no repetició del verb *anar*).
18. La confusió dels fonemes /b/ i /v/ en mots com aquest és mostra del creixent betacisme que es produeix en l'eivissenc.
19. Com diu Aguiló, la Catedral és una cova marina de la part de migjorn des Vedrà, que forma una volta grandiosa amb estalactites, mentre que sa Trona és un petit picatxo situat al costat de la Catedral. Tots dos són topònims metafòrics.
20. La versió dels Xacoters inclou una *i* que moltes vegades, en les cançons pageses, apareix entre vers i vers. L'he posat entre parèntesis perquè en realitat és sobrera, tant pel que fa a la mètrica del vers com pel que fa al sentit general de l'oració.
21. Curiosament, les dues versions recullen la mateixa forma, que sona estranya si es tracta del pronom *es* i del verb *viure*. De fet, l'mc2 dels Xacoters corregeix aquest vers i el transforma en "on no hi viu cap capellà". Pot tractar-se d'alguna construcció fossilitzada procedent d'altres cançons pageses més antigues? Ens trobam davant una deformació de "no s'hi veu cap capellà"?
22. Les variants d'aquest vers només difereixen en el pronom *hi*, que en realitat sobra, perquè és reiteratiu.
23. Observi's l'ús d'una oració impersonal diferent en cada versió.
24. En aquest cas Cosme Aguiló interpreta erròniament la construcció *a cantar*. En eivissenc és molt habitual l'ús de la preposició *a* més un infinitiu en frases com "ho he sentit a dir", "l'he vist a córrer", "el sentires a fer remor", exemples trets, tots, del DCVB (I: 2, s.v. *a* 2, § 5b). Aquest és el cas de "[hi ha] algun virot a cantar".
25. És una prominència de devers 200 metres d'altura situada a l'extrem de ponent des Vedrà. Segurament es tracta d'una metàfora a partir del mot medieval català *bestorre* 'torrella construïda sobre un mur' (Ribes, en premsa), bé que també podria ser un topònim precatalà. Si aquest fos el cas, el prefix llatí *BIS* 'dues vegades' no tan sols tendria un valor repetitiu, sinó atenuatiu, i *Bestorre* equivaldria a 'la segona torre', 'la torre més petita' (Aguiló 1986: 58).
26. Aquest mot, de fonètica castellana [k1áse], testimonia que la cançó no és gaire antiga, ja que a la pagesia eivissenca aquest és un castellanisme relativament recent que ha desplaçat una paraula com *lleï*, segurament durant la segona meitat del segle xx.
27. Variant eivissenca d'*enriquir*, per canvi de model de conjugació.
28. Com en els mots *audiència* (vers 7), *advertència* (vers 19) o *història* (vers 83), en *gràcies* (versos 47 i 59) he indicat l'elisió de la vocal neutra de la síl·laba final mitjançant un apòstrof, per tal de restablir la pronúncia pròpia de la pagesia eivissenca.

Que un exposa la vida
per un²⁹ tenir poc pensar.
Llavò també ses Fumades³⁰
52 i un altre barranc que hi ha.

És una costa molt mala
es capdamunt des Vedrà.
Llavò hi ha ses Martellades,³¹
56 que allí ningú correrà,

que tot són entrepossades,³²
que es camí no és gaire pla.
Gràci's a Déu que per ara
60 ningú no hi va perillar.

Que hi varen dur una santa³³
que per naltros pregarà,
a sa cova de mossènyer,³⁴
64 molt ben posada que està.

Que el pare Palau va estar-hi
molt de temps a meditar,³⁵
i allí tenia ses cabres,
68 però no va formatjar.

Llavò sa cova des Rastre,³⁶
que molt bona aigua que hi ha,
que si hi voleu anar a beure
72 crec que vos agradarà.

No hi ha cap camí que siga
lloc que un se pugui³⁷ aficar.
Llavò hi ha es pas des difunts,³⁸
76 diguent-ho en castellà,³⁹

que és es camí de ses Dones⁴⁰
i encara els⁴¹ hem d'ajudar,
que allina no són celoses,
80 que hi 'nam amb tota sa mà.

I llavò altres cosetes
que jo no sé fer lligar,
que se'n faria una històri'
84 com diuen mai acabar.⁴²

As capdamunt sa Creueta,⁴³
un altre racó que hi ha,
molta gent ho van⁴⁴ a veure,
88 de per tot lo⁴⁵ món n'hi ha,

perquè és una meravella
aquest escull dins la mar.
S'aguanta fort i ben firme,⁴⁶
92 seria mal de tombar.

Déu fasca⁴⁷ que amb alegria
molts d'anys ho puguem pujar.
Tothom amb perill navega,
96 sa nostra sort ja vendrà.

Informació toponímica (mc2)

Tot i que Vicent Tur Guasch no era un expert en toponímia i no-més l'arregljava per pura afecció, en el cas des Vedrà va recollir una quarantena llarga de topònims, que

detall a continuació. Pràcticament tots han estat recollits, també, per Cosme Aguiló, en els seus treballs esmentats. Tot i això, hi ha alguna variant que val la pena assenyalar. Vet ací, doncs, la relació

de topònims recollits per Vicent Fornàs⁴⁸ i algunes de les observacions toponímiques més interessants i curioses dels Xacoters de Balàfia sobre els noms de lloc des Vedrà:

29. Aquesta construcció de l'un impersonal + infinitiu és anàloga a la del vers 22 en la versió de Cosme Aguiló.

30. És un barranc situat just sota la cova des Rastre (Aguiló 1989), per damunt del lloc conegut com ses Rastellades.

31. Prominència de devers 190 metres d'altura, visible des de cala d'Hort. Segons Aguiló (1986: 58) el nom fa referència a una particularitat geològica d'aquest lloc, que sembla com si hagués rebut els impactes d'un martell.

32. Tot i que Villangómez (1972: 191; 1978: 214) i Veny (1999: 52) escriuen aquest mot i la seua base verbal amb *u*, *entrepussar*, com si hom digués "jo entrepús", jo sempre he sentit -i dit- "jo entrepòs", i per això escric aquest mot amb *o*, ja des de fa temps (Ribes 1991: 76, s.v. *entrepessar*). El DCVB (V: 83-84, s.vs.) recull les formes *entrepús*, *entrepussada*, *entrepussall* i *entrepussar*, sempre pronunciades amb *u*, com a pròpies del dialecte nord-occidental, ja que procedeixen de llocs com l'Urgell, la Segarra, Lleida, Conca de Tremp o el Camp de Tarragona. Però Coromines (DECat III: 375-380 i 404, s.vs. *ensopegar* i *entropèçar*) diu que "*entropèçar*, *entropès*, *entropessada*, *entropessar* [princ. s. XV], [són] mots solament arrelats en valencià i allà deguts a la influència castellana (si bé potser ajudada per alguna contribució d'herència mossàrab?)". Estudis més recents (Casanova 2002: 154) semblen apuntar cap a un origen aragonès, més que no castellà; i si el mot *tropessar*, amb les variants *entropessar* i *estropessar*, és un aragonèsisme en el català de València del segle XV, es pot deduir que aquest mot eivissenc (sobretot de Vila, enfront dels mots de la pagesia *entrevancar*, *enxavencar*, *travellar* i *travejar*) ens ha vengut des de València, i que a les Pitiüses ha estat objecte d'una metàtesi (*entropessar* > *entropessar*). I en valencià aquest verb té sempre una *o* en el radical. No cal, doncs, recórrer a cap forma *entrepòs* formada a partir d'*entrepús* per analogia amb el model *posar* / *jo pos*, com fa Veny (1999: 52). Però, naturalment, resta el dubte de si la metàtesi es va produir quan el mot ja s'havia adaptat fonèticament a l'eivissenc i, per tant, la *o* ja es realitzava com una *u*: [əntropəsá] > [əntropusá]

33. Segons Vicent Tur, el 1959 uns excursionistes deixaren una imatge de la Verge del Carme a la cova del Pare Palau i hi feren un grafit amb un text del beat català Francesc Palau i Quer: "Sols amb Déu! Soledat!"

34. Es tracta de la cova del Pare Palau, situada prop del canal Gros.

35. Aquesta construcció és la mateixa que he remarcat a la nota 24.

36. La cova des Rastre o de s'Aigua és sobre sa Trona, on hi ha aigua potable que regalima i es disposa en cocons. Segons Aguiló, hom considera que el primer nom és el més antic i és originat pel fet que, per arribar-hi, s'ha de passar per una zona de terra roja on queden marcades les petjades. Vicent Tur, en canvi, diu que hi havia conills que hi feien llodrigueres i que hi tenien els caus. No són dues idees incompatibles.

37. Observi's el seguit de formes arcaiques que tant han predominat en el parlar de la pagesia fins fa ben poc: *sigu* (*sigui*), *se puga* (*es pugui*).

38. Es tracta del pujador des Morts, un coll situat a més de 160 metres d'altura.

39. Resulta curiosa l'ambivalència del mot *castellà*, que ací és sinònim de 'llengua culta'.

40. Vegeu l'apartat següent, relatiu a l'mc2.

41. Ací caldria esperar *les*, pronom femení, però la mètrica del vers condiona una forma que es pugui enllaçar amb la síl·laba anterior.

42. Com en la nota anterior, ací caldria esperar *de mai acabar*, però la mètrica exigeix la reducció d'una síl·laba i aquesta reducció s'aplica a la preposició *de*, l'element de menys valor semàntic.

43. És una variant que hom fa servir per a designar el picatxo de Tramuntana. Fa el nom perquè el pare Palau hi col·locà una creu de fusta. Posteriorment, aquella creu va ser substituïda per una altra de ferro. Aguiló també recull la variant *sa Creu*.

44. Caldria esperar *molta gent ho va a veure*, però la *n* apleix una funció de separació de dues síl·labes, tal com exigeix la mètrica del vers.

45. L'article masculí *lo* és ben estrany en eivissenc. Actualment hom usa l'article *lo* neutre, com a resultat d'una interferència del castellà.

En aquest cas ha de tractar-se d'un ús fossilitzat, potser procedent d'algun segment similar d'altres cançons pageses.

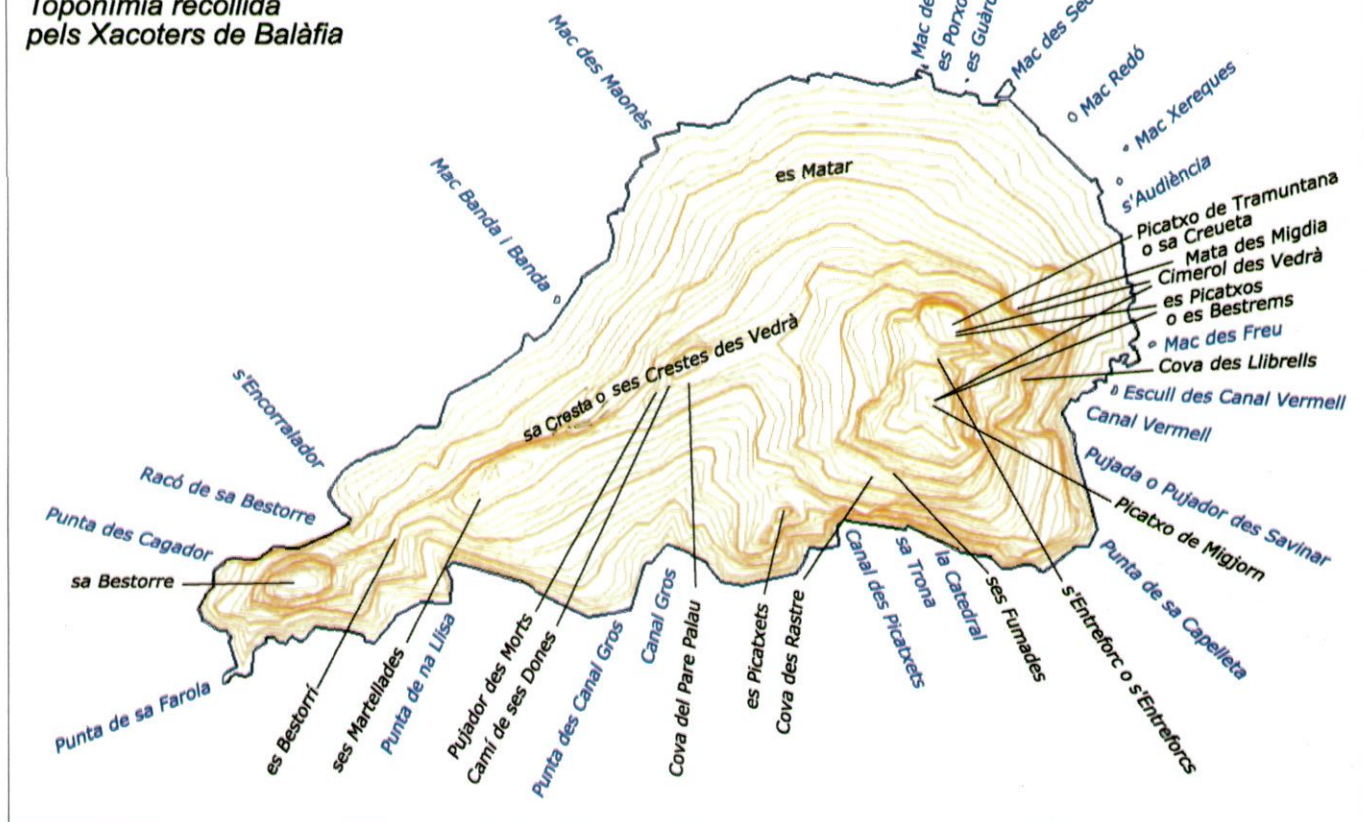
46. Aquest castellanisme es pronuncia exactament igual que en castellà.

47. Observi's l'increment del velar *faça* > *fasca*, com sol passar en valencià.

48. Omet, ací, informacions de poc relleu o coincidents amb les ja publicades per Cosme Aguiló, per tal de no restar agilitat al text innecessàriament.

ES VEDRÀ

Toponímia recollida
pels Xacoters de Balàfia

La toponímia des Vedrà que va recollir Vicent Tur Guasch, situada sobre un mapa, a partir de la base cartogràfica del Mapa Topogràfic Balear del Govern Balear i dels estudis de Cosme Aguiló. (Elaboració: E. Ribes.)

es Vedrà: Vicent Fornàs es fa ressò d'un fet anecdòtic esdevengut el 1973, quan un matrimoni sud-americà, meravellat per la vista de l'illot, decidí batejar la filla que esperava amb el nom de *Vedra* (sense accent).

s'Audiència:⁴⁹ Segons el folklorista la gent va en aquest lloc a cercar tronxos i fulles d'una planta⁵⁰ del mateix nom que té grans propietats curatives. Vicent Tur es demana si el lloc ha donat el nom a la planta o ha estat a l'inrevés.

mac Xereques.

mac Redó.

mac des Sec.

es Guàrdia Civil: És un altre mac.

es Matar: És una zona de pendent més o menys suau, de més de mil

metres de llarg, coberta de mates, situada a la part nord de l'illa.

es Porxos: Són unes cavitats rocoses situades as Matar, a l'altura del mac des Porxos. Serveixen de refugi en cas de mal temps. Vicent Tur ja assenjala que es tracta d'un topònim metafòric, per comparació amb els porxos de les esglésies.

mac des Porxos.

mac des Maonès.

mac Banda i Banda.

s'Encorralador: És una placeta situada prop del racó de sa Bestorre, que només té un pas d'entrada, circumstància que afavoria el seu ús per a encorralar-hi les cabres i agafar-les.

racó de sa Bestorre.

punta des Cagador: Es tracta d'una

roca que té un forat i que recorda un excusat.

punta de sa Farola:⁵¹ És la punta on, el 1925, posaren un far. Una temporalada de ponent se'l va emportar el 1961.

punta de na Llisa.

punta des Canal Gros.

canal Gros: És una canalada que baixa des de s'Entreforc i recull totes les aigües des de sa Cresta cap al sud.

canal des Picatxets.

sa Trona: Roca situada vora mar que recorda la trona d'un mossèn-nyer.

la Catedral: Cova marina grandiosa i espectacular, on hi ha cocons d'aigua i estalactites.

punta de sa Capelleta.

49. Ací ja he optat per normalitzar-ne la grafia.

50. Desconec de quina planta es deu tractar.

51. Es tracta d'una variant més genuïna que la recollida per Aguiló, *punta des Faro*. De fet, el mot *farola* [fəˈɾoːlə] ha estat substituït pel castellanisme *faro* [fáˈɾo] en les últimes dècades del segle XX.

pujada o *pujador des Savinar*:⁵²

És un pas de difícil accés situat just al nord de la punta de sa Capelleta, per on solia anar la gent jove. Fa el nom perquè travessa el bosquet des Savinar.

canal Vermell: Canalada de gran inclinació i molt perillosa que parteix de s'Entreforcs cap a llevant.

escull des Canal Vermell.⁵³

mac des Freu.

sa Bestorre: Prominència situada a l'extrem de ponent des Vedrà. Vicent Tur es fa ressò d'una etimologia pseudopopular del topònim, segons la qual el lloc era conegut com 'l'Etern' ja abans de Jesucrist, i com que només Déu és etern, i el déu púnic per antonomàsia de l'illa d'Eivissa era el déu Bes, *Bestorre* significava 'torre de Bes' o 'torre de Déu'. Per altra banda, els Xacoters de Balàfia també recullen la hipòtesi d'Aguiló de 'segona torre'.

es Bestorri.

ses Martellades.

pujador des Morts: Contràriament al que diu Aguiló (1986: 58), que parla del mite que ningú no s'hi ha fet mai -mite que ell mateix s'encarrega de desmentir-, segons Vicent Fornàs l'origen del nom rau en el fet que s'hi han despenyat alguns buscadors d'ous de virot.

camí de ses Dones:⁵⁴ És una volta⁵⁵ que fan les dones al camí de pujada des Vedrà per tal d'estalviar-se l'ascens per un lloc on la roca fa com grans escalons.

cova del Pare Palau.

es Picatxets: Són situats més o menys al centre de la part de migjorn de l'illa des Vedrà.

cova des Rastre: És el lloc on hi ha una aigua millor per a beure.

ses Fumades: És una zona de tallerrat situada vora la cova des Rastre.

*sa Cresta*⁵⁶ o *ses Crestes des Vedrà*.

s'Entreforc o *s'Entreforcs*:⁵⁷ És el coll que hi ha entre els dos picatxos del cimerol des Vedrà. En aquest punt comencen els canals Gros i Vermell.

cimerol des Vedrà.

es Picatxos o *es Bestrems*:⁵⁸ Vicent Tur recull una altra etimologia pseudopopular segons la qual *Bestrems* procedeix del prefix *bes-* 'dos' i del mot *extrems*, ja que el cim des Vedrà acaba en dues puntes, els dos picatxos.

picatxo de Tramuntana o *sa Creueta*: Segons Vicent Fornàs, es tracta de dues variants del mateix topònim.

picatxo de Migjorn.

mata des Migdia.

cova des Llibrells: Deu tractar-se de la cova que Aguiló recull com *cova des Canal Vermell*, ja que està situada en aquest canal, a devers 260 metres d'altura. Segons en Vicent Fornàs el nom es deu al fet que els vedraners col·locaven gibrells sota les estalactites per tal d'acumular l'aigua que hi degotava i que les cabres en tinguessin per a beure.

Com a conclusió, i a manera de resum, l'excel·lent tasca de l'amic Cosme Aguiló, un altre bon mestre de la recollida d'informació oral, es pot veure agradablement complementada amb els materials dels Xacoters de Balàfia, que en aquest cas, gràcies a dos manuscrits inèdits, ens permeten reconstruir una interessant cançó pagesa, esquitada de topònims vedraners, en un cas, i ens ofereixen vuit variants toponímiques i un topònim nou, que encara enriqueixen més la feina ingent de recopilació de Cosme Aguiló. Per memòria. ■

BIBLIOGRAFIA

AGUILÓ ADROVER, C. 1986 "Primera aproximació a la toponímia d'Es Vedrà i Es Vedranell" a *Estudis Balearics* [Palma: Institut d'Estudis Balearics], 20, p. 53-62.

AGUILÓ ADROVER, C. 1989 *Mapa toponímic dels illots de les Pitiüses*. Inca (Mallorca): Govern Balear. 2 fulls.

AGUILÓ ADROVER, C. 1990 "Dos glosats sobre l'illa des Vedrà. Notes a l'entorn de la seva toponímia" a *El Mirall* [Palma: Obra Cultural Balear], 34, p. 71-74.

CASANOVA, E. 2002 "Llengües en contacte a l'Edat Mitjana al Regne de València: el cas de l'aragonès i del castellà" a CANO, M. A. et al (2001 [2002]). *Les claus del canvi lingüístic*. Alacant: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, p. 135-159.

DCVB = ALCOVER, A. M. - F. de B. MOLL 1930-1962 *Diccionari català-valencià-balear* (10 vol.). Palma de Mallorca: Editorial Moll.

DECat = COROMINES, J. 1980-1991 *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana* (9 vol.). Barcelona: Curial Edicions Catalanes: Caixa de Pensions "La Caixa".

RIBES I MARÍ, E. 1991 *Aportació pitiüsa al Diccionari català valencià balear*. Eivissa: Institut d'Estudis Eivissencs.

RIBES I MARÍ, E. (en premsa) *La supervivència de la toponímia precatalana d'Eivissa i Formentera i l'Onomasticon Cataloniae*. Barcelona: PAM.

VENY, J. 1999 *Aproximació al dialecte eivissenc*. Mallorca: Editorial Moll.

VILLANGÓMEZ LLOBET, M. 1972 *Curs d'iniciació a la llengua: Normes gramaticals. Lectures eivissenques i formenteres*. Eivissa: Institut d'Estudis Eivissencs.

VILLANGÓMEZ LLOBET, M. 1978 *Curs d'iniciació a la llengua: Normes gramaticals. Lectures eivissenques i formenteres*. Eivissa: Institut d'Estudis Eivissencs. 2a ed.

52. Es tracta d'un topònim amb una variant nova en el genèric. Aguiló ha recollit *pujador des Savinar*.

53. Aguiló recull *es esculls des Canal Vermell*, en plural. Efectivament, n'hi ha més d'un. En aquest cas, el nom s'aplica, per antonomàsia, a l'escull major.

54. Aquest topònim no ha estat recollit per Aguiló.

55. Una *torniola*, diu textualment l'mc2.

56. Torna a ser una variant toponímica. Aguiló només recull el plural.

57. Aguiló recull *Entreforcs*, amb *s* final i sense article.

58. Aquesta variant no ha estat recollida per Aguiló. Curiosament és una variant ja publicada anteriorment (Ribes 1991: 37, s.v. *Bestrems*).